

Nota- bene

Nr. 1– 2011

Utgitt av Statens råd for likestilling
av funksjonshemmede

Hipp hurra, dans for ulikekroppede mennesker

SIDE 12-15

Den nye Nav-direktøren om
arbeid for funksjonshemmede

SIDE 3-4

Utgiver:
Statens råd for likestilling av
funksjonshemmede

Ansvarlig redaktør:
Rune Andersen

Postadresse:
Statens råd for likestilling av
funksjonshemmede,
Postboks 8113 Dep.,
0032 Oslo
www.srff.no

Kontoradresse:
Stensbergsgata 27 (Holberg terrasse),
Oslo

Telefon: 46 61 50 00
Redaktør: 95 27 23 03

e-post:
postmottak.srlf@bufdir.no
e-post redaktør:
ordbua@online.no

Grafisk produksjon:
MacCompaniet as, Oslo

Tegninger:
Thore Hansen

Statens råd for likestilling av funksjonshemmede er regjeringens råd i saker som er viktige for funksjonshemmedes livssituasjon. Det gir råd til offentlige instanser og institusjoner, særlig departementene og statsforvaltningen for øvrig.

Notabene gis ut fire ganger i året. Artikler og uttalelser fra intervjuobjekter samsvarer ikke nødvendigvis med synspunktene til Statens råd for likestilling av funksjonshemmede.

Mot bedre tider?

Den ferske Nav-sjefen, Joakim Lystad, tror at flere mennesker med funksjonsnedsettelse får arbeid i tiden som kommer – og at færre som allerede er i arbeid støtes ut.

– Jeg er optimist, sier han.

Han kan knapt si noe annet. Verken Nav eller deres brukere og samarbeidspartnere kunne ha levd med en arbeids- og velferdsdirektør som sier at nei, dette tror jeg ikke at vi får til, vi får leve med elendigheten. Lystad sier det han må si. Vi får tro at han tror på det også. Uansett vet han at han blir konfrontert med tallenes tale og interesseorganisasjonenes pågåenhet i månedene og årene som kommer. Forhåpentlig kan han da si:

– Der ser dere, jeg hadde grunn til å være optimist.

Arbeid skriver vi mye om i Notabene. Men heldigvis består livet av mer. Det er ikke nok med en jobb vi trives i. Vi bør få mulighet til å fylle fritiden med noe meningsfullt og morsomt også.

Sist høst var jeg så heldig å få i oppdrag å reise i alle deler av landet og se på hva kommuner og andre gjør for legge til rette for en fin fritid for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Jeg ble imponert. Det skjer mye. Mye til glede for mange.

Det var Helsedirektoratet som sendte meg på landsturné for å skrive tekster til heftet *Overskudd og trivsel for ALLE – helsefremmende og forebyggende arbeid for barn og unge med funksjonsnedsettelse*. Da var jeg blant annet på en av øvelsene til Danselaboratoriet i Trondheim. Der møtes amatører og profesjonelle, eldre og yngre, mennesker med og uten funksjonsnedsettelse.

Initiativtaker, ildsjel, danser og koreograf Tone Pernille Østern synes forskjelligheten er kunstnerisk interessant og snakker begeistret om ulikekroppede mennesker. Hun hadde så mye spennende å si at jeg også lagde et større intervju til Notabene (s. 12-15).

Jo, det er atskillig å glede seg over. Men det betyr ikke at jeg slutter å kritisere det jeg er misfornøyd med. Går det ikke som Nav-sjefen håper, skal han få høre det.

Han også.

Optimistisk Nav-sjef tror flere funksjonshemmede får arbeid

– *Jeg er optimist. Jeg tror flere funksjonshemmede får arbeid i tiden framover – og at flere som er i arbeid får beholde det, sier Joakim Lystad, fersk arbeids- og velferdsdirektør.*

AV RUNE ANDERSEN

Men hva skal til for å få det til?

Når Navs toppsjef får spørsmålet, trekker han raskt fram flere momenter:

Sysselsettingsstrategi og IA-avtale.

– Det ene er at regjeringen skal legge fram en egen sysselsettingsstrategi. Det viser at det er politisk vilje til å gjøre noe med dette. Vi i Nav er veldig glad for at arbeidet med sysselsettingsstrategien pågår og gleder oss til å være med på å implementere den.

– Det andre som bidrar til at jeg er optimist, er IA-avtalen, der det er vilje til å legge større vekt på delmål 2, som har som mål at flere funksjonshemmede skal få arbeid og at færre skal støtes ut.

– *Hittil er delmål 2 ofte kommet i klem mellom de to andre delmålene, de som skal sørge for lavest mulig sykefravær og*

at eldre står lengst mulig i arbeid?

– Det er nok riktig, men nå tror jeg altså at det blir en forandring på det. Delmål 2 opprioriteres. Og vi tror at vi får mer krefter til IA-arbeidet generelt.

– *Mer krefter, snakker du om penger og mennesker?*

– Hittil har Nav måttet konsentrere seg mye om etableringsfasen. Få på plass uteløst, behandle restanser og så videre. Det begynner vi å få kontroll på. Dermed frigjør vi mer tid og krefter til å jobbe med å få flere i arbeid. Det vil få betydning for vår kraft til å hjelpe funksjonshemmede.

Joakim Lystad tiltrådte som arbeids- og velferdsdirektør i oktober. Han er ansatt på åremål for seks år med mulighet til forlengelse i én periode. Fra 2003 til han begynte i Nav var Lystad administrerende direktør i Mattilsynet. Tidligere har han vært direktør i SFTs beredskaps- og kontrollavdeling og underdirektør i Miljøverndepartementets industriseksjon. Forsker har Lystad også vært – ved Norges landsbrukshøgskole og deretter ved Norsk institutt for vannforskning. Joakim Lystad er født i 1953 og utdannet sivilagronom fra Norges landbrukshøgskole.

FOTO: MATTILSYNET

Arbeidslivets parter. Lystad ser enda et gledelig utviklingstrekk:

– Jeg synes jeg opplever en dreining i arbeidsgivernes holdninger. Mange har vært skeptisk til å ansette funksjonshemmede, men stadig flere innser at de trenger arbeidskraft og at funksjonshemmede kan gjøre en like god jobb som andre. Og både arbeidsgiverne og vi vet at funksjonshemmede utdanner seg i stadig større grad. De får kompetanse som er viktig for Norge. Det kommer til å bli konkurranse om den kompetansen funksjonshemmede besitter. Arbeidstakerorganisasjonene er

også viktig. Også der mener vi å kunne observere en holdningsendring. Arbeidslivssentrene har møter med partene i arbeidslivet – og utfordrer dem. Og møter stadig større forståelse.

Hjelpemidler. Uansett hvor universelt utformet samfunnet blir, vil mange trenge hjelpemidler. 1200-1300 av Navs medarbeidere arbeider med hjelpemidler – på hjelpemiddelsentraler i alle fylker. Dagen før Notabene møtte Nav-sjefen hadde han besøkt hjelpemiddelsentralen i Vestfold. Det snakker han begeistret om:

– Jeg fikk skrive på en PC ved hjelp av synet. Når jeg så på en tast, ble bokstaven skrevet. Jeg fikk også oppleve det jeg skrev. Fantastisk! Se her, jeg har bilde av det! Hjelpemiddelsentralene og andre deler av Nav driver også kunnskapsarbeid overfor arbeidsgiverne. Er de skeptiske til å ansette funksjonshemmede, sier vi: Hør her, dette er ikke noe problem, dette ordner vi. Det finnes løsninger på de fleste utfordringer. Våre spesialister på tilrettelegging jobber sammen med arbeidsgiver for å finne gode løsninger for den enkelte. Det kan være spesialbygde bord og stoler, PCer eller andre hjelpemidler.

På hjelpemiddelsentralen i Vestfold får Nav-sjefen hjelp til å skrive på PC ved hjelp av øyene. FOTO: NAV

Ingen garanti. Jo, han er optimist, Joakim Lystad:

– Når funksjonshemmede sier de har lyst til å jobbe, når Nav gjør det vi kan for å få dem i arbeid, når regjeringen lager en egen sysselsettingsstrategi, når arbeidsgiverne og arbeidstakerorganisasjonene sier at dette er viktig, da må vi da få det til. Når så mange trekker i samme regning, bør det bli resultater.

– Mellom 70 000 og 80 000 mennesker med funksjonsnedsettelse ønsker arbeid uten å få det. Kan du love at tallet er lavere om et år?

– Nei, det kan jeg ikke. Men vi er mange som skal arbeide intenst for å få det til.

– Løsningsorientert og tydelig

Da arbeidsminister Hanne Bjurstrøm i september presenterte mannen som skulle overta som arbeids- og velferdsdirektør etter Tor Saglie, understreket hun at Joakim Lystad har ledererfaring fra ulike organisasjoner og krevende fusjonsprosesser.

– Han har solid erfaring med omstilling både i kommuner og statlig sektor. Han blir beskrevet som løsningsorientert, tydelig og med evne til å motivere egne medarbeidere. Dette er viktige egenskaper når man skal lede en etat med 14 000 ansatte og som forvalter en tredjedel av statsbudsjettet, sa arbeidsminister Bjurstrøm.

FOTO: ILJA C. HENDEL

Arbeidsministeren vil åpne arbeidsplassene innenfra

– Den store oppgaven foran oss er ikke å hindre flukten ut av arbeidslivet. Oppgaven er å åpne arbeidslivets dører innenfra – og slippe inn alle dem som ønsker å være der, sa arbeidsminister Hanne Bjurstrøm på NHOs store konferanse i Oslo i januar.

Hun minnet om at mellom 70 og 80 000 funksjonshemmede som er utenfor arbeidslivet, gjerne vil inn.

– Ofte går skillet mellom et liv i arbeid og et på trygd ved tilrettelegging. Ny hjelpemiddelteknologi gjør at funksjonshemmede som før ble avskrevet som arbeidskraft, nå kan utføre fullverdig arbeid. Fordommene hos oss andre begrenser ofte mer enn arbeidsevnen hos

folk med ulike funksjonshemninger. Vi må skaffe en større variasjon i jobbinnhold, slik at flere opplever å være ønsket og kunne bruke seg selv i meningsfylt og verdiskapende arbeid, sa arbeidsministeren.

– Vi må utforske mulighetene for å bruke mer av de ressursene som nå går til trygd og kvalifisering utenfor arbeid til å støtte enkeltpersoners utvikling i arbeid. Det er virksomhetene i offentlig og privat sektor som må skape jobbene, det kan Nav aldri gjøre. Nav og trygdeordningene skal assistere den enkelte og virksomhetene slik at alle får en plass i arbeidslivet tilpasset sin arbeidsevne, sa arbeidsminister Hanne Bjurstrøm. ■

Ombudet refser statsråden

– Nedsatt funksjonsevne er ikke det samme som nedsatt arbeidsevne, understreker likestillings- og diskrimineringsombud Sunniva Ørstavik. I en pressemelding hun sendte ut til NHOs årskonferanse reagerte hun på at mange setter likhetstegn mellom funksjons- og arbeidsevne.

Ørstavik retter skytset spesielt mot én person: – Det bekymrer meg at arbeidsminister Hanne Bjurstrøm blander kortene, sier ombudet i pressemeldingen, der www.ldo.no skriver:

«God og viktig arbeidskapasitet går tapt fordi mange arbeidsgivere nettopp blander 'funksjonshemmet' med 'yrkeshemmet', og 'nedsatt funksjonsevne' med 'nedsatt arbeidsevne'.

En Fafo-undersøkelse fra 2010 viser at blinde og rullestolbrukere er blant de gruppene som har minst sannsynlighet for å bli innkalt på intervju.

– Å innkalle én med nedsatt funksjonsevne og én ikke etnisk norsk til intervju kan være et godt sted å begynne, sier Ørstavik.

Å være synshemmet, sitte i rullestol, eller ha allergi har sjelden i seg selv noen innvirkning på arbeidsevnen.

Likevel vet vi at bare 45 prosent av personer med nedsatt funksjonsevne er i arbeid. Hver tredje av de som står utenfor arbeidslivet ønsker å jobbe.» ■

FOTO: CF WESENBERG

To paneler med innspill til sysselsettingsstrategi

I oktober satte arbeidsminister Hanne Bjurstrøm ned to paneler som fikk i oppdrag å gi innspill til hvordan arbeidslivet kan åpnes for mennesker med funksjonsnedsettelse. Innspillene skal brukes i arbeidet med regjeringens sysselsettingsstrategi.

Yngve Hågensen ledet idé- og erfaringspanelet, Thyra Kirknes ledet brukerpanelet. 20. januar leverte de sine rapporter. Begge rapportene kan lastes ned fra www.regjeringen.no/dep/ad/aktuelt/nyheter/

Pris til Nav Gjøvik

Nav Gjøvik fikk i desember en pris for godt arbeid med

kvalifiseringsprogrammet til Nav. Prisen, som er på 250 000 kroner, inngikk som et av tiltakene i forbindelse med det europeiske året for bekjempelse av fattigdom og eksklusjon 2010.

Nettsted om utviklingshemning og psykisk helse

Nasjonalt fagnettverk om utviklingshemning og psy-

Kort sagt

kisk lidelse, NAKU, har fått nytt nettsted. Adresse: www.naku.no

Funksjonshemmede i fengsel må selv kjempe for tilrettelegging

Kunnskapen om og tilretteleggingen for funksjonshemmede i fengsler er usystematisk – og oppfølgingen er tilfeldig. Innsatte med funksjonsnedsettelse opplever at de selv må kjempe gjennom tilrettelegging i fengselet. Det er noe fokus på funksjonshemmede i strafferettspleien fram til de er dømt. Så stopper det, viser en ny studie.

AV UNN CHRISTENSEN

Forsker Hilde Haualand ved Fafo har kartlagt situasjonen for innsatte med funksjonsnedsettelse. Studien *Straffet og isolert* avdekker store mangler.

– Kriminalomsorgen vet en del om situasjonen for personer med lærevansker, ADHD og psykiske problemer, men lite om hva døve, blinde og bevegelseshemmede har behov for. En sentral del av fengselsfilosofien er at fangene skal få gradvis bedre soningsforhold som de kan se fram til. Brudd på regler straffes med ulike former for isolasjon. Men bare fengsler med høyt sikkerhetsnivå er tilrettelagt for rullestolbrukere. Den progresjonen andre innsatte møter innenfor murene, er ikke mulig for dem. Dette betyr at rullestolbrukere ikke får mulighet til samme gradvise lemping av soningsvilkårene som andre innsatte får. De opplever å bli isolert fra fellesskapet av andre

grunner enn brudd på reglene. Tilgjengelighet til matsal og treningsrom var elendig, sier Hilde Haualand.

– For døve og hørselshemmede kan isolasjonen skyldes manglende mulighet til å kommunisere med andre innsatte og ansatte. Etter et halvt år fikk en döv person tak i tolk, og hørselshemmede kan sjelden benytte seg av den tilmålte ukentlige ringetiden da de ikke får bruke teksttelefon.

Isolert fra fellesskapet. – Informantene opplevde dette som vanskelig. De måtte selv kjempe gjennom tilrettelegging, men deres egen innsats var ikke tilstrekkelig. De ble isolert, og om de ikke ble det, var det tilfeldig eller avhengig av enkeltpersoner. Det var få planlagte tiltak, og enda færre som ble gjennomført, sier hun.

– Kriminalomsorgen har to oppgaver: Straff og rehabilitering, presiserer Hilde Haualand. – De innsatte skal stå bedre rustet når de kommer ut enn da de kom. Men for funksjonshemmede blir bare straffeaspektet

ivaretatt, ikke rehabiliteringen. De får ikke tilrettelagt jobb, ikke tolk, og det er uklart hvilke plikter hjelpemiddelsentralen har. Funksjonshemmede risikerer derved å sone under tyngre forhold enn andre. Både på grunn av økt isolasjon som kan skyldes at lokalene ikke er tilrettelagt og mangel på tolker.

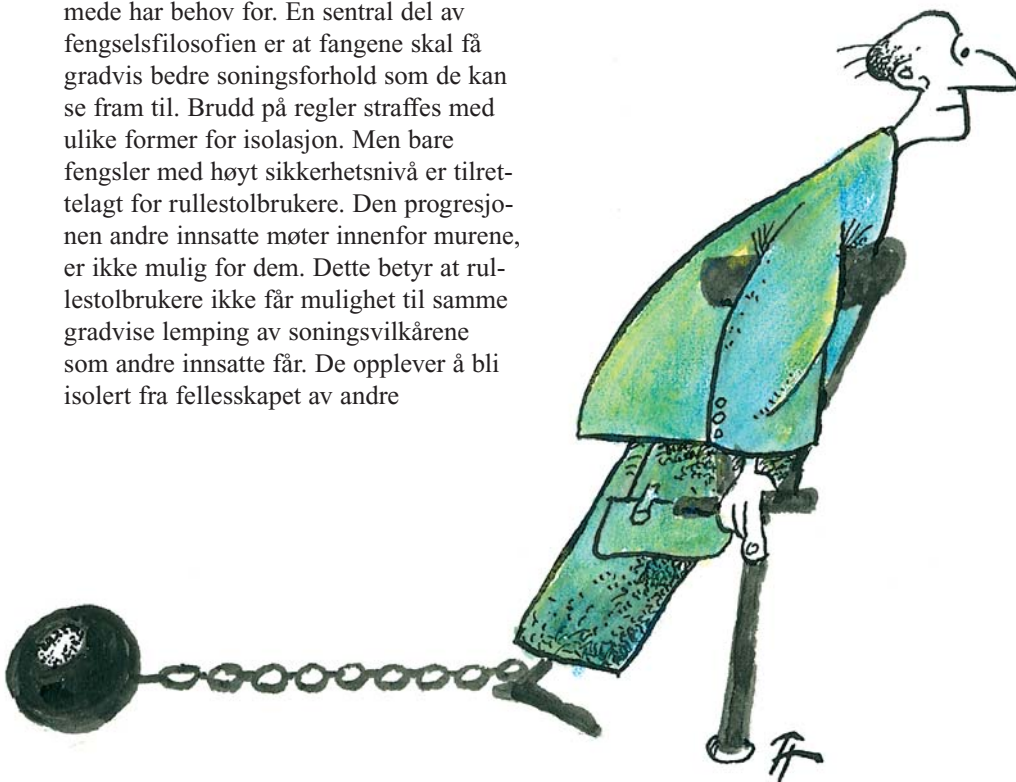
– Få fengsler er lagt til rette for at funksjonshemmede kan sone under forhold som er likeverdige med det ikke-funksjonshemmede opplever, understreker hun. – Enda færre er bygget med tanke på innsatte med funksjonsnedsettelse. I den

Åtte intervjuer

Kartleggingen viser at 29 av 44 fengsler har eller har hatt innsatte med funksjonsnedsettelse. På det tidspunktet kartleggingen foregikk og Hilde Haualand kontaktet fengslene, var det 25 registrerte innsatte med funksjonsnedsettelse, fordelt på 21 fengsler. Av disse var 12 hørselshemmede, 13 bevegelseshemmede og en person var svaksynt. Det ble gjennomført intervjuer med en tredel av dem, åtte personer. De sonet i ulike fengsler, men hadde sammenfallende erfaringer med manglende tilrettelegging og lite kunnskap om behovene.

Finansieringen

Rapporten *Straffet og isolert* er finansiert av Fritz Moens Forskningsfond. Frikjennelsen for det andre drapet han ble dømt for, kom ikke før etter at han var død. Erstatningen gikk til opprettelsen av et forskningsfond for å belyse funksjonshemmedes stilling i rettssystemet, med særlig vekt på hørselshemmede og døve.

– De erfaringene og soningsforholdene som informantene har fortalt om, vitner om tilfeldig, vilkårlig og mangelfull oppfølging av innsatte med hørsels- eller bevegelsesnedsettelse, sier forsker Hilde Haualand.
FOTO: MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN

grad det er gjort noe for å legge fengslene til rette, virker det tilfeldig. Helhetsløsninger er fraværende.

Manglende helsetilbud. Det er viktig for innsatte å få tilgang til helsetjenester i fengselet, slik at allmenntilstanden ikke svekkes mens de sitter der. Men fengsels-helsetjenesten er i liten grad tilpasset innsatte med store og kontinuerlige behov for tjenester. Ressursmangel i fengslene kan også føre til at innsatte med funksjonsnedsettelse ikke får ivarettatt personlig hygiene. En av informantene fikk ikke dusjet på seks måneder, sier Hauland.

På spørsmålet om antall informanter er for lite, påpeker hun at de er tilfeldig valgt ut og at de forteller historier som har flere fellestrekk på tvers av institusjoner og fengselsregioner. – Men kartleggingen er

ikke uttømmende. Dette er først og fremst en studie som løfter fram problemstillingen. Mitt håp er at den kan bidra til at noe skjer.

– Fins det andre undersøkelser om dette?

– Jeg klarte ikke å finne noen studier om dette forut for denne. Det fins litt kunnskap her og der, men det er tilfeldig hvilken oppfølging innsatte med funksjonsnedsettelse får. Ofte må de stå på selv. Selv om de før soningen fikk innvilget fysioterapi to ganger i uka og tre besøk i svømmehallen av helsemessige årsaker, videreføres ikke dette når de starter soningen.

Organisasjonene svikter. – Organisasjonene er ikke så glad i denne gruppen. Verken Norges Døveforbund, Norges

Handikapforbund, FFO eller Norges Blindforbund visste om det var personer i fengslene som trengte deres tjenester. Organisasjonene er stort sett opptatt av den funksjonshemmede middelklassen, sier hun.

– Vet du noe om hvordan situasjonen er i andre land?

– Det ville overraske meg om det var bedre i andre land, jeg har ikke greid å finne eksempler på det.

– Det skjer ingen eller lite kunnskaps-overføring mellom ansatte, avdelinger, fengsler eller regioner om tilrettelegging for funksjonshemmede innsatte. Målet med kartleggingen er å påvise problemet slik at andre kan løfte det opp, avslutter Hilde Hauland. ■

Traineer i 24 statlige virksomheter i 2011

24 virksomheter deltar i det statlige trainee-programmet for 2011. Traineeene er mennesker med høyere utdanning og ned-satt funksjonsevne.

– Vi trenger de beste hodene. Programmet skal åpne opp for ny kompetanse i de statlige virksomhetene, sier fornyingsminister Rigmor Aasrud i en pressemelding

som er lagt ut på nettstedet til Direktoratet for forvaltning og IKT, Difi, www.difi.no

Der er også de 24 virksomhetene listet opp. ■

Støtte fra opposisjonen

Den til enhver tid sittende regjering få gjerne mye kritikk fra funksjonshemmedes organisasjoner, som ikke når fram med så mange krav som de ønsker. For opposisjonen er det enklere å støtte og love.

En pressemelding Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, FFO, sendte ut da budsjettinnstillingen fra Stortingets arbeids- og sosialkomité forelå like før jul, bar preg av det. Under overskriften «Borgerlig støtte til mange FFO-krav» kunne vi lese på www.ffa.no:

«Antallet tiltaksplasser for funksjonshemmede blir betydelig lavere i 2011 enn nivået har vært i år.

Det er nå klart, etter at de tre regjeringspartiene i budsjettinnstillingen fra

Stortingets arbeids- og sosialkomité kun kan love at Regjeringen 'kontinuerlig vil vurdere arbeidsmarkedet'. Det varsles imidlertid at dersom behovet viser seg å være høyere vil Regjeringen komme tilbake med nye vurderinger knyttet til antallet arbeidsmarkedstiltaksplasser.

FFO har ved flere anledninger tatt til orde for langt flere tiltaksplasser enn hva Regjeringen har forslått. [...] Alle de borgerlige partiene i arbeids- og sosialkomiteen – Frp, Høyre og KrF – er enige med FFO i dette.

De borgerlige partiene er også samlet i ønsket om at det bør innføres en ordning med mulighet til å bytte saksbehandler i NAV. Dette er også et krav FFO har frontet ved en rekke anledninger.

Vil også ha NAV-ombud. FFOs mangeårige krav om å innføre et eget NAV-ombud får også støtte fra alle de borgerlige partiene. Regjeringspartiene slår imid-

lertid bare fast at Arbeidsdepartementet nå har til vurdering ulike måter å styrke brukernes rettssikkerhet på – herunder forslaget om å opprette en egen ombudsordning for NAV. [...]

Høyre med egen sysselsettingsstrategi. Høyre foreslår for øvrig sin egen sysselsettingsstrategi for funksjonshemmede i budsjettinnstillingen, og går her inn for en rekke forslag, blant dem mange som FFO tidligere har tatt til orde for.

Blant forslagene til Høyre er permanente ordninger med både arbeids- og utdanningsreiser og funksjonsassistanse, rettighetsfesting av ordninger med Brukerstyrt personlig assistanse, flere traineestillinger for funksjonshemmede i offentlig sektor, styring av NAVs arbeidslivssentre, samt å øke bevilgningen til tilrettelagt transport for funksjonshemmede.» ■

Utsettes for minst like mye vold som andre kvinner

Omfanget av overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne er like stort eller muligens noe større enn tilsvarende for kvinner uten nedsatt funksjonsevne.

AV RUNE ANDERSEN

Dette slår Vigdis Mathisen Olsvik fast i en rapport hun har skrevet for Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, NKVTS. Konklusjonen trekker hun etter å ha gjennomgått hovedsakelig skandinaviske undersøkelser, men også noen fra andre land, fremgår det av rapporten *Overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne – en kunnskapsoversikt*, som NKVTS har gitt ut. Studien inngår som en del av Olsviks doktorgradsarbeid ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU.

Overgrep over tid. Olsvik skriver at overgrep mot kvinner med funksjonsnedsettelse ser ut til å vare over lengre tid enn det som er vanlig for overgrep mot kvinner generelt. En annen forskjell er at funksjonshemmede kvinner oftere opplever overgrep på pleie- og omsorgsinstitusjoner.

Kvinner med nedsatt funksjonsevne blir utsatt for overgrep av alle typer overgripere, konstaterer Olsvik, men «flesteparten av overgripere er personer som kvinnene har et fortrolig forhold til, eller

som de står i et avhengighetsforhold til, særlig gjelder dette partnere, foreldre og søsken, samt pleie- og omsorgspersonell. I faglitteraturen nevnes i tillegg en rekke andre kategorier av overgripere, slik som elever og lærere, leger og sykepleiere, nattevakter, arbeidskollegaer og kursdeltakere, samt ukjente. De fleste av overgrepene skjer på hjemmearenaen, og det er også på denne arenaen at faglitteraturen har sitt hovedfokus. Faglitteraturen har i langt mindre grad hatt søkelys på overgrep som skjer på pleie- og omsorgssektoren, arbeidsarenaen, fritidsarenaen og det offentlige rommet. Det er følgelig nødvendig med større fokus på disse arenaene i framtida,» skriver Olsvik.

Syns- og hørselshemmede. Tre skandinaviske undersøkelser som tar for seg barn og unge med fysiske funksjonsnedsettelse viser at seksuelle overgrep mot blinde og svaksynte jenter, og spesielt mot døve og hørselshemmede jenter, er vanligere enn overgrep mot jenter med nedsatt

Mange typer overgrep

«I denne studien brukes begrepet overgrep som en fellesbetegnelse på alle typer overgrep, slik som fysiske, psykiske, seksuelle og økonomiske overgrep, samt forsømmelser,» skriver Olsvik.

bevegelseevne eller jenter uten funksjonsnedsettelse.

Funksjonshemmede kvinner som utsettes for overgrep søker sjelden offentlig hjelp – og de som gjør det, er ofte misfornøyd med den hjelpen de får.

Hvorfor?

Det trenger vi mer kunnskap om, mener Olsvik.

Anbefalinger. Vi trenger mer, ifølge rapporten – blant annet:

- Det er nødvendig med flere omfangsstudier av overgrep mot kvinner med og uten nedsatt funksjonsevne for at vi skal kunne si noe sikkert om forskjellene i omfanget av overgrep mot de to gruppene.
- Det er behov for sammenhengende undersøkelser av omfanget av overgrep mot kvinner med ulike typer funksjonsnedsettelse – og mot menn med tilsvarende typer funksjonsnedsettelse.
- Fremtidige studier bør legge større vekt på den samlede effekten av gjentatte og langvarige overgrep.
- Siden vår kunnskap om hjelpebehov og hjelpetiltak for kvinner med nedsatt funksjonsevne er uoversiktlig, kan det være nyttig med en nærmere kartlegging.
- Implementeringen av lov om kommunale krisesentertilbud bør følges nøye i form av årlige rapporteringer fra krisesentrene om situasjonen for kvinner med funksjonsnedsettelse spesielt.
- Den samme oppfølgingen bør skje for informasjon og markedsføring av krisesentertilbudet, samtidig som mulighetene for en landsdekkende grønn linje for voldsutsatte kvinner med funksjonsnedsettelse utredes.
- Det er fortsatt behov for å støtte kvinnettverk som arbeider for å bekjempe overgrep mot kvinner med funksjonsnedsettelse – og å oppmuntre interesseorganisasjonene til å sette temaet på sin dagsorden.

*

Overgrep mot kvinner med nedsatt funksjonsevne – en kunnskapsoversikt av Vigdis Mathisen Olsvik kan lastes ned fra www.nkvts.no

99 prosent er fornøyd med brukerstyrt personlig assistanse

Brukerne er tilfredse med brukerstyrt personlig assistanse, BPA. 77 prosent er svært tilfredse. Føyer man til dem som er nokså tilfredse, kommer prosenttallet opp i 99.

AV RUNE ANDERSEN

Dette fremgår av en rapport Høgskolen i Lillehammer og Østlandsforskning har gitt ut. Den heter *Stabilitet og endring – Utviklingen av brukerstyrt assistanse* og er skrevet av Vegard Johansen, Ole Petter Askheim, Jan Andersen og Ingrid Guldvik.

Rapporten inneholder usedvanlig mange tabeller og tall. Derfor blir det mange tall her også. Men bare en liten brøkdel av dem man kan finne i rapporten.

I rapporten sammenliknes spørreundersøkelser fra 2002 og 2010. Her konsentrerer vi oss i hovedsak om 2010.

Stabilitet og forandring. Men vi starter med noe av det som har skjedd i løpet av de åtte årene, uttrykt slik i rapporten:

«Undersøkelsen viser at mange trekk ved BPA er stabile. Bl.a. er brukertilfredsheten like høy. Det har likevel skjedd endringer på viktige områder. Det er blitt en større heterogenitet blant brukerne, og det har skjedd en polarisering mht hvem som ivaretar brukerstyringen. Brukerstyringen synes ikke svekket, men ved siden av brukeren selv er det flere som oppgir at pårørende/hjelpeverge ivaretar arbeidslederansvaret. Det har videre blitt flere brukere med få timer BPA,

Over 80 spørsmål til 767

767 personer deltok i 2010-undersøkelsen. Den besto av over 80 spørsmål. Totalt var det ved inngangen til 2010 2268 brukere av brukerstyrt personlig assistanse. Forskerne forsøkte å nå alle. Det klart de ikke, men er godt fornøyd med utvalget.

FOTO: RUNE ANDERSEN

samtidig som flere har BPA som eneste tjenestetilbud. Flere brukere enn i 2002 oppgir utrygghet rundt ulike sider ved ordningen, særlig blant de 'nye' brukergruppene.»

Hvor mye og lenge? Noen har BPA 265 timer i uka, andre 1. Halvparten et sted mellom 12 og 38 timer. Snittet er gått noe ned fra 2002.

Det kan finnes flere grunner til en slik utvikling, skriver forskerne: «Det kan skyldes at kommunene har blitt noe mer restriktive med hensyn til tildeling av timer, men det kan også skyldes at brukerne med store behov har fått ordningen tidligere slik at de som har fått ordningen etter 2003 faktisk har et mindre assistansebehov.»

Flere får hjelp, men ikke så lenge som før.

I gjennomsnitt tildeles kvinnene færre timer enn mennene.

Samtidig får flest kvinner BPA: 59 prosent kvinner mot 41 prosent menn.

Den største økningen fra 2002 har kommet blant mennesker med utviklingshemning eller påført hjerneskade.

Har innflytelse. 30 prosent av brukerne mener de har stor innflytelse på omfanget av hjelpen de får (antall timer). 32 prosent sier de har middels innflytelse, 38 prosent liten innflytelse. Forskerne skriver at tallene tyder på at brukerne har mindre inn-

flytelse i 2010 enn i 2002. Men det har ikke ført til mindre tilfredshet: «Her er tendensen stabil.»

Hva gjør assistentene? Dette, ifølge undersøkelsen:

- Åtte av ti benytter assistentene til husarbeid og matlaging.
- Sju av ti benytter assistentene til ærender.
- Fem av ti benytter assistentene til transport og personlig stell.

Har flere funksjonsnedsettelse

Rundt 40 prosent av dem som bruker BPA har flere funksjonsnedsettelse, viser 2010-undersøkelsen.

- 16 prosent er både bevegelseshemmet og har påført hjerneskade.
- 15 prosent er både bevegelseshemmet og sansehemmet.
- 8 prosent er både sansehemmet og har påført hjerneskade.
- 5 prosent er både bevegelseshemmet og utviklingshemmet/lærevansker.
- 5 prosent er både sansehemmet og utviklingshemmet/lærevansker.
- 4 prosent har både påført hjerneskade og er utviklingshemmet/lærevansker.

- Mellom tre og fire av ti benytter assistentene til forefallende arbeid og fritidsaktiviteter.
- Rundt én av ti benytter assistentene til arbeid eller utdanning.
- Færre enn én av ti benytter assistentene til barnepass (7 prosent), organisasjonsarbeid (4 prosent) og feriereiser (3 prosent).

De fleste bestemmer selv. Hvem bestemmer hva assistentene skal gjøre?

57 prosent av dem som har BPA svarer at det gjør de selv, uten innblanding av andre. 36 prosent bestemmer arbeidsoppgavene i samråd med andre. «Andre» er først og fremst pårørende eller hjelpeverge, men også kommunen. Sju prosent sier at de ikke er med på å bestemme assistentenes arbeidsoppgaver. For dem er det enten pårørende, hjelpeverge eller assistentene selv som bestemmer.

Arbeidsgivere og arbeidsledere. Vel halvparten av brukerne i undersøkelsen (54 prosent) har kommunen som arbeidsgiver, en tredel er tilknyttet Uloba. Ca. ti prosent er arbeidsgiver selv. Sammenliknet med 2002 har Uloba styrket sin stilling.

69 prosent av brukerne er arbeidsleder selv, 11 prosent er arbeidsleder i samarbeid med pårørende eller hjelpeverge, 20 prosent har kommunen, pårørende eller hjelpeverge som arbeidsleder.

7000 assistenter. Brukerne som deltok i 2010-undersøkelsen hadde til sammen 2357 assistenter. I 2002 var tallet 1063. For begge utvalgene var det et gjennomsnitt på rundt tre assistenter.

«Om vi antar at brukerne som deltar i undersøkelsen er representative for populasjonen av BPA-brukere med tanke på antall assistenter, betyr det at det var rundt 7000 personer som arbeidet som personlige assistenter i Norge i begynnelsen av 2010,» kan vi lese i rapporten.

Bevegelseshemmede, ressurssterke, kvinner – og fornøyde

«Ordningen er fremdeles dominert av personer med bevegelseshemninger. Det er en betydelig overvekt av kvinner som tildeles BPA. Brukergruppa fremstår som ressurssterk hvis vi ser på utdanningsnivå. Nesten hver fjerde bruker har utdanning på universitets-/høgskolenivå. Tallet er på samme nivå som for personer uten funksjonsnedsettelse. Det ligger langt over

Problemer. Mange er fornøyde med mye. Men noen opplever også problemer, beskrevet slik i rapporten:

- Rekruttering av assistenter framstår som det største problemet for brukerne. Hver femte bruker angir store problemer knyttet til rekruttering av assistenter.
- 4 prosent nevner store problemer ved styring/administrering av ordningen. 26 prosent har opplevd noen problemer og 68 prosent har ikke opplevd problemer.
- 1 prosent oppgir store problemer med at assistenter er dominerende og tar styringen, 19 prosent nevner noen problemer med dette, 78 prosent har ingen problemer.
- 1 prosent nevner store problemer med planlegging av arbeidsoppgavene for assistentene, 15 prosent har noen problemer, 83 prosent ingen.

«En nærmere analyse av hvilke grupper brukere som opplever problemer knyttet til BPA viser at brukere med kommunen som arbeidsgiver opplever større rekrutteringsproblemer enn brukere knyttet til andelslag eller som er arbeidsgiver selv. Brukere med kommunen som arbeidsgiver angir også større problemer med å styre ordningen og å planlegge assistentenes arbeidsoppgaver. Yngre brukere opplever oftere problemer enn eldre. Også brukere med sansehemninger opplever større problemer med styring av ordningen. De yngre opplever også større problemer med planleggingen av assistentenes arbeidsoppgaver og angir oftere enn eldre at assistentene kan være dominerende. Også brukere med høy utdanning opplever i større grad enn andre problem med at assistentene kan være dominerende.»

*

Et sammendrag av rapporten *Stabilitet og endring – Utviklingen av brukerstyrt personlig assistanse* kan lastes ned fra http://hil.no/hil/biblioteket/forskning_og_publicisering/skriftserien_ved_hil

Papirversjonen koster 125 kroner.

gjennomsnittet for personer med funksjonsnedsettelse generelt, og forskjellene har økt i perioden.

Det mest slående er kanskje hvor stabilt høy tilfredsheten er med BPA. Den har ikke blitt redusert i perioden. På flere områder ser det heller ut til at tilfredsheten er blitt enda høyere.»

Rapporten, side 40. ■

Organisasjoner krever at Norge ratifiserer FN-konvensjon

– Når vi er utenlands er det pinlig å innrømme at Norge ennå ikke har ratifisert FN-konvensjonen for personer med nedsatt funksjonsevne. De skjønner ikke at Norge med sitt internasjonale rykte er så dårlig på dette området, sier FFOs assisterende generalsekretær Jarl Ovesen.

Funksjonshemmedes organisasjoner har flere ganger tatt opp saken med regjeringen – uten at det er blitt noen ratifisering. I et brev til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet datert 21. januar i år minnte FFO om at Sverige, Danmark og 97 andre stater har ratifisert konvensjonen – uten at det førte til at Norge gjør det.

Regjeringens argument for ikke å ratifisere FN-konvensjonen er at den nye vergemålsloven først må tre i kraft. I statsbudsjettet for 2011 er det ikke satt av nok penger til at det kan skje. FFO frykter at det vil ta flere år før Norge ratifiserer konvensjonen.

Pinlig og flaut. – Pinlig sier FFOs Ovesen. – Flaut, sier Norges Handikapforbunds leder Arne Lein på forbundets nettsted www.nhf.no. Han viser til at EU ratifiserte FN-konvensjonen 23. desember i fjor.

– Nå er det på høy tid at Norge også ratifiserer konvensjonen, sier han.

Norsk Forbund for Utviklingshemmede, NFU, skriver i et brev til justisministeren at Norge er blant de få vestlige demokratiene som ikke har ratifisert konvensjonen. «Få land som vi liker å sammenligne oss med har ikke ratifisert konvensjonen. NFU ber regjeringen om å ratifisere konvensjonen umiddelbart,» skrev forbundsleder Jens Petter Gitlesen på www.nfunorge.org i begynnelsen av januar.

Danselaboratorium for ulikekroppede mennesker

Her er profesjonelle og amatører. Her er rullestolbrukere og blinde. Her er mennesker med lett utviklingshemning og mennesker uten noe som minner om funksjonsnedsettelse. Kort sagt: Her er Danselaboratoriet i Trondheim.

AV RUNE ANDERSEN

– Danselaboratoriet har forandret livet mitt, sier Elen Øyen.

Hun er 31 år og har deltatt på Danselaboratoriets ukentlige øvelser og årlige forestillinger siden 2005. Ryggmargs-

Danselaboratoriet i doktorgradsavhandling

Meaning-making in the Dance Laboratory – Exploring dance improvisation with differently bodied dancers er tittelen på Tone Pernille Østerns doktorgradsavhandling. Hun disputerte i oktober 2009 ved Teaterhøgskolan i Helsingfors.

I avhandlingen setter hun erfaringene fra Danselaboratoriet i Trondheim inn i en teoretisk ramme. Professor og seksjonsleder ved Norges Idrettshøgskole, Gunn Engelsrud, var forgransker av avhandlingen. I en artikkel i Norske Dansekunstneres blad På Spissen skriver hun om den:

«Du får bryne deg på spørsmål som: Hvem anses som gode dansere og hvem definerer hva dans skal være i samfunnet, hvem er det å danse tilgjengelig for i samfunnet, hvordan kan dans undervises og gjøres for å skape forandring, transformasjon, kritikk og engasjement?»

Det er interessen for å anerkjenne det dansende subjektets meningsskapning i improvisasjon som er avhandlingens gjennomgangstema, og ikke dansere eller dans som kategori.»

brokk har hun hatt siden hun ble født. Derfor sitter hun i rullestol.

Utvidet grensene. Det var en venninne – også hun funksjonshemmet – som fikk Elen Øyen til å begynne:

– Venninnen min snakket mye om Danselaboratoriet, der hun var aktiv. Du må bli med! sa hun. Først sa jeg nei. Jeg syntes det virket skummelt. Danse, jeg? Klart det, sa hun. Kom igjen! Så ble jeg med, da. De første gangene var jeg livredd. Tenke at jeg skulle slutte. Men jeg fortsatte. Det har jeg aldri angret på. Det jeg opplever på Danselaboratoriet har ført til at jeg er blitt sikrere på meg selv. Ja, jeg vil si det så sterkt som at livet mitt er forandret. Jeg hadde mye inni meg som jeg ikke fikk ut fordi jeg slet med dårlig selvtillit. På Danselaboratoriet får jeg brukt stadig nye sider av meg. Fra å være en stille og forsiktig jente med relativt lavt selvbilde, er jeg blitt atskillig tøffere og har mye større tro på at jeg har noe å bidra med. Jeg er blitt mye bedre kjent med min egen kropp og har i løpet av de siste årene utvidet grensene enormt for hva som er mulig for meg og min kropp å utrette.

Ulikekroppede mennesker. Det var Tone Pernille Østern som hadde ideen og som startet Danselaboratoriet. Det skjedde i 2001. Hun var – og er – danser og koreograf og arbeidet da som nå i Inclusive Dance Company. Doktorgrad i dansekunst har hun også. Erfaringene med å bygge opp Danselaboratoriet utgjør det empiriske materialet i doktorgradsavhandlingen.

– Danselaboratoriet vokste ut av min kunstneriske interesse, sier hun. – Jeg ønsket å jobbe med ulikekroppede mennesker.

– Ulikekroppede mennesker? Jeg forstår hva du mener, men har aldri hørt begrepet.

– Det hadde ikke jeg heller. Jeg skapte det som en del av doktorgradsarbeidet. Jeg synes det er kunstnerisk interessant. Det er spennende og utfordrende å arbeide med alle slags mennesker. Profesjonelle og amatører, mennesker med ulike typer funksjonsnedsettelse og mennesker uten

funksjonsnedsettelse. Kriteriene for å være med er ... det viktigste er at du har lyst til å være med. Du trenger ikke kunne noe om dans, men du må være nysgjerrig på dans. Her er ikke poenget å lære en mengde trinn, men man må ha et ønske om å være med på å skape. Dette er en utforskende virksomhet. Jeg snakker gjerne om at vi setter i gang meningsskapende prosesser hos danserne. Vi forsøker å finne ut hvordan det vi gjør skaper mening – for ulikekroppede mennesker. Da er det viktig at alle er medskapende, at alle har et eierskap til det som skjer.

Treg start. Danselaboratoriet startet som et pilotprosjekt. Høsten 2003 ble det en fast gruppe og er nå et satsingsprosjekt i Trondheim kommunes kulturenhet.

Støtten fra kommunen er viktig, mener Østern.

– Helt klart. Uten den hadde ikke Danselaboratoriet eksistert i dag.

Starten var ikke bare enkel:

– Jeg sprang rundt på kafeer og prøvde å promotere ideen. Lenge var responsen liten. Det var vanskelig å rekruttere mennesker med funksjonsnedsettelse. Mye av grunnen var at de ikke var kjent med dans som en kunstform. De kjente bedre til fysioterapi og ulike former for trening. Det var ikke lett å rekruttere mennesker uten funksjonsnedsettelse heller. Når jeg snakket med dem, møtte jeg ofte fordommer. Så fort de hørte ordet funksjonshemmet tenkte de at dette ikke var noe for dem: «Jeg kan vel ikke lære noe av funksjonshemmede,» kunne de si. Eller i hvert fall tenke. Men det kan de. Vi kan alle lære noe av hverandre – i møtene med hverandre. Diagnosene er jeg lite opptatt av. Diagnosene er ofte begrensende. De forteller ofte hva man ikke kan. Jeg er mye mer opptatt av å finne ut hva man faktisk kan og hvordan man kan utvikle seg, sier Østern.

Elen Øyen (foran) og Tone Pernille Østern – begge sentrale i Danselaboratoriet. På hver sin måte. Profesjonelle Østern er initiativtaker, ildsjel og drivkraft; Øyen har deltatt på øvelser og forestillinger siden 2006. FOTO: MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN

Kvalitet. Startvanskene til tross: De kom i gang. Og etter at de hadde hatt sin første forestilling, ble det mye enklere å oppnå forståelse. Mange skjønte at dette faktisk var noe. Noe de ikke hadde sett før. Det snakket de med venner om. Jungeltelegrafer virket.

Forestillinger er det blitt mange av. De fleste i Trøndelag, men Danselaboratoriet har også danset på scener i Paris og Helsingfors.

Også der fikk de se resultatet av møter mellom mennesker, utforskende virksomhet, nysgjerrighet, medskapende og meningskapende prosesser.

– Men kvaliteten da, Østern. Er det viktig at deltakerne blir så dyktige som mulig, at dere gir forestillinger på et så høyt nivå som mulig?

– Ja, vi strever etter kvalitet. Men samtidig vil jeg si at kvalitet også må defineres. Jeg synes at en danseforestilling har kvalitet hvis man blir berørt av den. Hva blir man berørt av? Jeg blir berørt når jeg ser at mennesker møtes og at de jobber på lik linje. Og når de overrasker meg. Kvalitet er ikke et enkelt begrep, men jeg vil at forestillingene skal bli så bra som mulig.

Elen Øyen var ikke med til Finland eller Frankrike, men hun gjør en innsats for Danselaboratoriet på flere måter enn ved å danse på øvelser og forestillinger på hjemlige scener. Hun holder foredrag om virksomheten og ideene bak den.

For alle. Til å begynne med besto Danselaboratoriet av åtte dansere. Nå er de rundt femten, omtrent halvparten har funksjonsnedsettelse.

– Men dette er ikke en virksomhet for funksjonshemmede, understreker Tone Pernille Østern. – Dette er en virksomhet for de som er glad i dans. En virksomhet for ulikekropte mennesker.

Ledes av danse-kunstner

Danselaboratoriet ledes av en danskekunstner.

Det startet med Tone Pernille Østern. Hun var leder 2003-2007.

2007-08: Susanne Rasmussen

2008-09: Tone Pernille Østern

2009-10: Mari Flønes

2010-11: Ingeborg Dugstad Sanders

Forskjellighet blir verdsatt og brukt

«I Norge jobber man ofte ut fra en antakelse om at mennesker med funksjonshemming har mye til felles med hverandre og derfor bør organiseres sammen, i ett miljø. I Danselaboratoriet tas det hele tida utgangspunkt i at alle kan brukes til noe og forskjelligheter blir verdsatt og brukt i en koreografi. Er det noe en person ikke kan gjøre, gjøres det enten på en annen måte eller

så finner vi på noe annet. Alt må prøves før man konkluderer med at det ikke er mulig å gjennomføre. Det beste av alt er at resultatet av all den knallharde jobbingen vår har høy kunstnerisk kvalitet.»

Elen Øyen i Norske Dansekunstners blad På Spissen

Ulikekroppede mennesker i aksjon.

Noe for de fleste

Trondheim kommunes kulturenhet har satset mye på tilrettelagte kultur- og fritidsaktiviteter. Ved inngangen til 2011 kan de tilby dette:

For barn og unge 8-18 år

Dans, hestekurs, dyrekлубb, sansestimulering, ballaktivitet, tirsdagsklubben (for unge med Asperger syndrom), biljard, klatring, tur og fiske, form og farge.

Diverse andre grupper som er tilpasset den enkeltes ønsker om aktivitet og behov for tilrettelegging.

For ungdom 16-25 år

Bowling, tegnspråkklubb, band for ungdom som har lyst til å spille sammen, fritidstilbud for unge med Asperger syndrom.

For voksne

Trondheim Mental Band, Coverbandet – for voksne med psykiske vansker, tilrettelagte bibliotektenester, kortspill for mennesker med psykiske vansker, mandagskafé, onsdagskafé og lørdagskafé, kinobe-søk, pirkklubben – musikk og dans for voksne med utviklingshemning, filosofi-

gruppe, tur- og sportsfiskegruppe, skiorientering, strikkekafé, svømming, aktivitetshus for mennesker med psykiske vansker, trim og trening, turgrupper, Danselaboratoriet, smågrupper for voksne som trenger spesiell tilrettelegging, fuglekvis-ter-tur, dansegalla med Jan Borseths orkester.

*

Tilrettelagt fritid i Trondheim kommune har også laget en oversikt over lag og organisasjoner som legger til rette for mennesker med funksjonsvansker. ■

Karl-Egil Elstad er på plass i Nidarø Treningssenter hver onsdag. Han er 68 år, har CP og sitter i styret i trondheimsavdelingen av Norges Handikapforbund. FOTO: RUNE ANDERSEN

Med rullestol, rullator og krykker til treningsstudioet

Vedlikeholdstrening for mennesker med bevegelseshemninger kaller hun det, Jorunn Aune Høyer som hadde ideen, tok initiativet og er drivkraften bak det som skjer i et treningscenter i Trondheim hver onsdag.

Initiativtaker Jorunn Aune Høyer er ikke bare brukerkonsulent i Trondheim kommune, hun er også delvis rullestolbruker, men går også med krykker og skinner. Deltar aktivt i organisasjoner for funksjonshemmede.
FOTO: RUNE ANDERSEN

AV RUNE ANDERSEN

Besøker du Nidarø Treningssenter mellom tolv og to en onsdag, ser du noe som ikke er så vanlig: Ved siden av de tunge, moderne treningsapparatene står det rullestoler, rullatorer og krykker. Men treningsintensiteten og -iveren er den samme som i utallige treningsentre landet rundt. Her svettes det, her peses det, her glises det.

Trening og sosialt. – Selvfølgelig er treningen viktig. Men det er det sosiale også. Det hender vi går på kafé sammen etterpå, sier den 68 år gamle Karl-Egil Elstad, som ved hjelp av krykker går fra apparat til apparat, setter seg på plass og

gjennomfører et program han har funnet fram til i samarbeid med en enhet for fysioterapeuter i Trondheim kommune.

Det svettes og peses på begge sider av ham også. Og i andre deler av lokalet. Smilet og replikken sitter løst. Hver onsdag møtes 15-20 med funksjonsnedsettelse eller kroniske sykdommer her. Noen av dem nøyer seg ikke med kjernetiden mellom tolv og to på onsdag – tiden da de vet at de alltid møter kjente. De er på plass flere ganger i uka.

Brukerkonsulent. Hadde det ikke vært for Jorunn Aune Høyer, ville de ikke ha vært her.

Jorunn Aune Høyer var halvannet år da hun fikk polio.

– Jeg har brukt hele livet mitt på å holde meg i form. Har trent mye, sier hun.

Hun meldte seg inn i handikapidrettslag, fikk tillitsverv – og ikke minst: drev aktiv idrett. Av utdanning er hun vernepleier og har arbeidet mye med utviklingshemmede. Jorunn Aune Høyer er ansatt som brukerkonsulent i Trondheim kommunes enhet for ergoterapitjenester.

– Brukerkonsulent?

– Ja, i arbeidet gir jeg råd og veiledning til funksjonshemmede. Mange sliter og trenger motivasjon. Det forsøker jeg å gi dem. Da er jeg veldig opptatt av å se muligheter, ikke begrensninger.

Vedlikeholdstrening. En mulighet som hun så er blitt et fast innslag i hverdagen til mange med funksjonsnedsettelse: Det som skjer på Nidarø Treningssenter hver onsdag.

Bakgrunnen er denne, forteller hun: – I likhet med mange andre har jeg vært på utallige rehabiliterings- og treningsopphold. Beitostølen. Sunnaas. Utlandet. Det er fint. Du kommer i bedre form. Men så skjer det ikke noe mellom oppholdene. Det burde det gjøre, tenkte jeg. Den gode formen bør vedlikeholdes gjennom jevnlig trening.

Jorunn Aune Høyer kontaktet Fysak-koordinatoren i Trondheim kommune. (Fysak er et program som har til hensikt å bygge opp modeller for systematisk bruk av tilpasset fysisk aktivitet i forebyggende og helsefremmende arbeid med forankring i kommunehelsetjenesten.)

Er det ikke mulig å få i gang et treningsopplegg for mennesker med funksjonsnedsettelse eller kroniske lidelser? spurte hun.

Jovisst. Det var det.

Studenter fra Høgskolen i Sør-Trøndelag leder chairobicstreningen. FOTO: RUNE ANDERSEN

Resultatet kan man oppleve på Nidarø Treningssenter hver onsdag.

Samarbeid med høyskolen. Resultatet kom ikke av seg selv. Mange har bidratt.

På Høgskolen i Sør-Trøndelag, HiST, skrev tre studenter oppgaver der de intervjuet representanter for brukerorganisasjonene for MS, polio og CP. De konkluderte med at det fantes et sterkt ønske om å utvikle tilrettelagte tilbud.

En prosjektgruppe ble nedsatt. Der deltok representanter for brukerorganisasjoner, Fysak-koordinatoren, en fysioterapeut – og brukerkonsulent Jorunn Aune Høyer.

– Uten deres innsats hadde ikke dette kommet i gang. Her har mange flere enn meg bidratt, sier hun. – Prosjektgruppa, HiST, Fysak-koordinatoren og brukerorganisasjonene har alle gjort en viktig innsats.

Etter å ha reist rundt og sett på mulighetene, fant de ut at Nidarø Treningssenter var stedet. Der var det mange og gode parkeringsplasser, der var det god tilgjengelighet innendørs, der var lederen positiv til ideen og ønsket dem velkommen. En avtale ble inngått, samarbeidet med HiST utvidet.

Fylkeskommunen har støttet aktiviteten med penger.

Hver onsdag er studenter på plass og hjelper til. De leder også aktiviteten som kalles chairobics – et treningsopplegg med musikk to av prosjektgruppens medlemmer kjente fra Beitostølen.

– Alle har sagt at dette er en fin aktivitet som blant annet gir økt puls, forsikrer Jorunn Aune Høyer.

Planer om mer. De slår seg ikke til ro med det. Framtidsplanene er flere:

– Vi ønsker å starte flere aktiviteter i samarbeid med Sør-Trøndelag Idrettskrets. Det er for eksempel ytre ønske om ispigging på Leangen travbane. Vi har hatt kontakt med Norges Skøyteforbund om det. Vi trenger kjelker og staver, og håper de kan hjelpe oss. Vi har også sendt søknad om midler til prosjektet fra Helse Midt-Norge. Vi regner med å få svar på søknaden i slutten av mars. Dessuten fortsetter med å markedsføre prosjektet i organisasjoner, blant helsepersonell og i mediene.

Sier initiativtaker, drivkraft og entusiast Jorunn Aune Høyer.

Hun håper det de har gjort og gjør kan inspirere andre. Den som vil vite mer kan ta kontakt med henne: jorunn-aune.hoyer@trondheim.kommune.no

Språkrådet ansetter tegnspråkrådgiver

Stillingen er ny, og opprettelsen av stillingen er et viktig steg for å gi norsk tegnspråk den offisielle statusen det har fått i språkpolitikk, heter det i utlysningen. Ti har søkt. Språkrådet satser på ansettelse i løpet av februar.

AV UNN CHRISTENSEN

Målet er å styrke bruken av tegnspråk i samfunnet, blant annet ved å utvikle samarbeid med ulike fag- og interesseorganisasjoner som arbeider med tegnspråk,

informere om og på tegnspråk gjennom informasjonskanaler i Språkrådet og gi råd om bruk av tegnspråk til det offentlige og til private. Søknadsfristen var 21. desember.

Store forventninger. Språkrådet utlyste en fast stilling i 100 prosent, men er åpen for å dele stillingen i to.

– Hvordan ser Norges Døveforbund på dette?

Konstituert generalsekretær Sissel Gjøen sier at de har hatt et godt samar-

beid med Språkrådet i denne saken.

– Vi tror det kan være en fordel med to deltidsansatte for da vil tegnspråk synes i Språkrådet. Det gir økt bevissthet, virker holdningsskapende og forhåpentligvis påvirker det kolleger til å lære seg tegnspråk. Vi er veldig fornøyd med at det nå blir en offentlig instans som får ansvar for blant annet å styrke bruken av tegnspråk i samfunnet og ikke minst gi informasjon om språklige rettigheter. Dette er helt nytt, og det er klart vi har store forventninger, sier Gjøen. ■

Vil lovfeste teksting av norske filmer

– Vi ønsker at alle norske filmer skal tekstes, altså at det lovfestes. Vi er fornøyd med at politikerne har satt noen krav til norske filmer som får produksjonsstøtte, men ønsker at de går et skritt lenger, sier Nathalie M. Kjelsaas, leder i Hørselshemmedes Landsforbunds Ungdom (HLFU).

AV UNN CHRISTENSEN

18. oktober 2010 var det en demonstrasjon utenfor Colosseum kino i Oslo mot manglende teksting på kino og TV. Hørselshemmedes Landsforbunds Ungdom (HLFU) inviterte statssekretær Lotte Grepp Knutsen fra Kulturdepartementet til å se en utekstet norsk film med ørepropper for å erfare hvordan det er. Både statssekretæren og avdelingsdirektør Ellen S. Tauland fikk med seg noen minutter av den norske filmen *Maskeblomstfamilien* iført ørepropper og øreklokker.

Statssekretæren kunne imidlertid opplyse at Kulturdepartementet har gitt Film-

instituttet i oppdrag å utrede de tekniske og praktiske sidene ved teksting av alle norske spillefilmer. Når dette arbeidet er ferdig, samtidig som alle norske kinoer er digitalisert i 2011, skal alle norske filmer tekstes.

Vil kjempe for lovfesting. «Vi kommer ikke til å lovfeste teksting, men bruke forskriftene. Det betyr at ingen norske filmer får produksjonsstøtte hvis de ikke tekstes,» uttalte Grepp Knutsen.

– Er dere i HLFU fornøyd med dette?

– Vi er fornøyd med at de har satt noen krav til norske filmer som får produksjonsstøtte, men vi ønsker at alle norske filmer skal tekstes, altså at det lovfestes. Vi er veldig glade for at politikerne innser problemet og har gjort noe med det, men ønsker litt mer. Vi vil fortsatt kjempe for å få det lovfestet, sier Nathalie M. Kjelsaas.

Tekstingen er resultat av en langvarig kamp fra blant annet Hørselshemmedes Landsforbunds Ungdom (HLFU). Et motargument har vært at teksting kan ødeleg-

ge det kunstneriske uttrykket. HLFUs leder, Nathalie Kjelsaas, har tidligere kommentert dette på følgende måte: «I bunn og grunn er det et verdispørsmål. Er det greit at en stor gruppe mennesker blir utelukket for det kunstneriske uttrykkets skyld? Man får heller vurdere å ha utekstede spesialvisninger for de som vil se en norsk film uten tekst.»

Viktig for mange. Det er ikke bare hørselshemmede som kan ha glede av teksten, går det fram av en masteroppgave av Janne Skovgaard Kristiansen fra 2008: En omfattende spørreundersøkelse viste at vanskelige dialekter og knitring fra godteposter gjør at 70 prosent av de spurte mener det kan være praktisk med tekst. 600 000 hørselshemmede er helt avhengig av teksting for å kunne gå på kino.

Den frivillige ordningen som var tidligere, har ikke fungert, da det bare var et fåtall filmer som ble tekstet. – Det er nødvendig med obligatorisk krav om teksting, understreker Nathalie M. Kjelsaas. ■

Prosjekt Familieveiviser avsluttet

– Jeg er gledelig overrasket over alt pilotene har oppnådd, sier avdelingsdirektør Lisbeth Myhre i Helsedirektoratet til et nyhetsbrev direktoratet har sendt ut etter at prosjekt Familieveiviser ble avsluttet ved årsskiftet.

Familieveiviser har hatt som mål å utvikle modeller for mer helhetlige og koordinerte tjenestetilbud til barn og

unge med nedsatt funksjonsevne og deres familier.

– Kjernen i prosjektet har vært å forenkle foreldrenes hverdag ved å ha et koordinert tjenesteapparat som gir dem den hjelpen de har behov for til riktig tid, sier prosjektleder Sølvi Holmgren.

Prosjektet ble påbegynt i 2008 og har bestått av åtte piloter i bydeler, kommuner

og helseforetak. – De har bidratt til å skape en større bevissthet rundt utfordringene disse familiene har, noe som er en forutsetning for at de skal få et bedre tilbud, sier Lisbeth Myhre.

Hele nyhetsbrevet kan lastes ned fra www.helsedirektoratet.no/habilitering_rehabilitering/familieveiviser/

Boikott av Norwegian utvides i 2011

Norges Handikapforbund, NHF, boikotter Norwegian. Årsaken er at flyselskapet pålegger rullestolbrukere dobbel pris for en flybillett, da de må ha med seg ledsager.

Norges Handikapforbund mener dette er respektløs behandling av passasjerer og diskriminering av funksjonshemmede. «Praksisen strider også mot Luftfartsloven, EU-direktivet om rettigheter for flypassasjerer med 'reduisert mobilitet' og den norske diskriminerings- og tilgjengelighetsloven,» heter det på nettsiden til NHF.

Lille julaften gikk Fagforbundet, LOs største forbund, ut og støttet Handikapforbundet.

«Jeg synes det er helt urimelig at man må ha en egen assistent med på flyreisen og at man skal være nødt til å betale billetten, vi er helt enig med Handikapforbundet her,» uttalte Geir Mosti, nestleder i Fagforbundet, til NRK. Han så ikke bort fra at Fagforbundet kunne be sine 312 000 medlemmer om å boikotte flyselskapet.

Også Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon, FFO, oppfordrer nå sine over 300 000 medlemmer til å støtte NHF-aksjonen og boikotte flyselskapet. ■

FOTO: RUNE ANDERSEN

FFO-nei til betaling for parkering

Fra 1. januar 2012 skal forflytningshemmede betale for parkering. Det er en del av innholdet i et forslag til ny parkeringsforskrift en arbeidsgruppe har utarbeidet. FFO går imot forslaget.

I et brev til Samferdselsdepartementet skriver FFO: «Mange steder er høy parkeringsavgift et virkemiddel for å få trafikanter til å velge alternative transportmåter, og slik begrense bilbruk, forurensning

og køer. Dette slår svært uheldig ut for forflytningshemmede, som ofte ikke har noe reelt alternativ til bruk av egen bil. FFOs syn er derfor at det ikke er nok at løsninger for å betale er på plass for å innføre betalingsplikt for funksjonshemmede. Samfunnets grad av universell utforming må også tas inn i denne vurderingen.

I Regjeringens handlingsplan for universell utforming, *Norge universelt utformet 2025*, er det satt en ambisjon om at hele Norge skal være universelt utformet innen 2025. Det er et svært ambisiøst mål, og hvor man vil være i 2025 er uvisst. FFO mener at når man nærmer seg 2025 må man evaluere hvor langt man er kommet, og om hele reisekjeden er utformet slik at forflytningshemmede har et reelt alternativ til å reise med egen bil. Først da kan betalingsplikt for personer med særskilt parkeringstillatelse vurderes innført. Dette bør nedfelles i ny parkeringsforskrift.»

Hele brevet fra FFO til Samferdselsdepartementet ligger på www.ffa.no ■

FOTO: RUNE ANDERSEN

Flere får spesialundervisning

Første skoledag. Nye bøker. Vil de trenge ekstra hjelp?

– Dette er nok en konsekvens av at skolen legger større vekt på elevprestasjoner. Dess større press elevene utsettes for, desto større

behov for hjelp for de elevene som presterer dårlig, sier pedagogikk-professor Peder Haug ved Høgskolen i Volda til VG.

Han kommenterer tall fra Grunnskolen informasjonssystem som vier at stadig flere får spesialundervisning. 52 000 elever i grunnskolen har vedtak om at de skal ha spesialundervisning. Det er 15 000 flere enn for fem år siden.

En annen professor, Thomas Nordahl ved Høgskolen i Hedmark har denne kommentaren:

– Min hovedbekymring er at elevene ofte får spesialundervisning for sent og ofte av folk uten pedagogisk kompetanse.

Harstad med mastergrad om funksjonshemming

Høgskolen i Harstad startet i januar mastergradstudiet «Funksjonshemming og deltakelse».

På sitt nettsted www.hih.no skriver skolen at studiet omfatter alle typer funksjonsnedsettelse, med særlig vekt på utviklingshemming og deres deltakelse i hverdags- og samfunnsliv. Og at krav og

føringer i statens politikk og funksjonshemmedes egne organisasjoner vil ha fokus i studiet.

Det likte statssekretær Kari Bergstø i Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet godt da hun åpnet studiet:

– Med masterstudiet i funksjonshemming og deltakelse er det tredje master-

gradstudiet ved Høgskolen i Harstad på plass. Det er viktig for det akademiske miljøet ved høgskolen, og det er viktig for fagmiljøene her i nord. Dette er også en bra dag for alle med nedsatt funksjonsevne og deres pårørende, sa hun.

Kort sagt

Mektige Arum

FFOs generalsekretær Liv Arum er nummer 32 på lista Dagens Medisin har laget over de mektigste menneskene i helse-Norge. Assisterende generalsekretær Jarl Ovesen er nummer 48. Helseledelse og sjeff Bjørn-Inge Larsen topper lista foran helsedirektør Lars E. Hanssen og helse- og omsorgsminister Anne-Grete Strøm-Erichsen.

Funksjonshemmede i asylmottak

NTNU samfunnsforskning skal kartlegge alle typer funksjonshemninger blant barn og unge i asylmottak

for UDI, skriver Klassekampen. Kartleggingen skal være klar til sommeren.

Flere får psykiske problemer

Barn med funksjonsnedsettelse får oftere enn de fleste andre psykiske problemer, viser en svensk undersøkelse som er gjennomført i sjetten niende klasse.

Mer om undersøkelsen på nettstedet til Statens folkehelseinstitutt, www.fhi.se

Vet ikke om spesialundervisning virker

Over 45 000 barn i grunnskolen får spesialundervisning. Men myndighetene vet ikke om denne undervisningen virker, skriver Vårt Land. Bakgrunnen for påstanden er grunnskole-

rapporten fra kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon KS.

– Spesialundervisning er et felt som mangler dokumentasjon. Det forskes mye på de andre elevene i skolen. Resultatene deres er hele tiden gjenstand for vurdering og kritikk. De svakest elevene har ikke samme prioritet, sier Kathe Lundal, som er spesialist i pedagogisk-psykologisk rådgivning.

Kampanje for å få blinde i arbeid

I slutten av januar viste TV2 reklamefilmer som firmaet Try har laget for Norges Blindforbund. Filmene er starten på en kampanje som har som mål å få flere blinde og svaksynte i arbeid.

Nav og LO støtter kampanjen. Mer om den på www.blindiabeid.no og www.blindforbundet.no

Verdens største konferanse om universell utforming

I juni 2012 møtes utsendinger fra hele verden til en konferanse fire departementer arrangerer i Oslo. Deltakerne er sekretariatet for konferansen. Marianne Wahlstrøm er prosjektleder.

Målet er å samle 550 deltagere i tre dager for å utveksle erfaringer og bli kjent med det siste innen ny forskning og kunnskap om praksis, ifølge www.bufetat.no/deltasenteret/Europas-storste-konferanse Det kommer senere et eget nettsted for konferansen.

Arve J. Nilsen er fornøyd med rampen inn til den verneverdige bygningen fra 1934. Selv når en av magasinet Megafons selgere har funnet seg en strategisk plass kommer han inn uten problemer. FOTO: HELGE FAGERLIE NILSEN

Vinmonopolet i Bergen kombinerer tilgjengelighet med kulturminnevern

– Rampen i inngangspartiet er resultat av en lang prosess. Den er et godt eksempel på en god holdning, prosess og løsning i slike saker. Her er en idé om å kombinere kulturminnevern og god tilgjengelighet utført på en kreativ måte.

AV HELGE FAGERLIE NILSEN

Slik forklarer rådgiver Arve J. Nilsen hos byantikvaren i Bergen hvordan det er tenkt og arbeidet for å gjøre Vinmonopolet som ligger i en verneverdig bygning fra 1934, tilgjengelig også for rullestolbrukere. Han mener diskriminerings- og tilgjengelighetslovens og plan- og byg-

ningslovens intensjoner om et ikke-diskriminerende og inkluderende samfunn kan kombineres med vern av kulturminner: – Det er fullt mulig å gjøre flere kulturminner tilgjengelige for alle, og samtidig ivareta vernehensyn, mener han.

Fortid blir fremtid. Tiltakene vil på den måten kunne bli en del av fremtidens opplevelse av kulturminnet fordi de ikke ødelegger verdiene og sporene som gjør kulturminnet verdifullt i dag.

Nilsen arbeider særlig med kulturminnevern og tilgjengelighet, og er selv avhengig av rullestol. For ham er det viktig at løsningene for allmenn tilgjengelighet ikke må ødelegge byens kulturhistoriske verdi, de må ha estetiske kvaliteter og ikke være stigmatiserende for brukerne.

Kunder haster til og fra. De aller fleste som skal inn i utsalget bruker rampen, og viser slik at universell utforming er nyttig

for alle. Kostnadene for rampen ble på rundt 500 000 kroner, mens en standard strekkmetallrampe ville ha kostet knappe 100 000 kroner. Det ville blitt en bygningsmessig viktig detalj som ikke ville berike byens visuelle og estetiske kvaliteter, mener han.

Veileder. En prosjektgruppe, nedsatt av Miljøverndepartementet, har utarbeidet en egen rapport om prosessen i tilsvarende saker i fylker og kommuner. Rapporten, eller veilederen, kan lastes ned fra www.universell-utforming.miljo.no

Arve Nilsen, som var med i gruppen, forklarer at veilederen gir noen anbefalinger knyttet til søknadsbehandling av byggesaker og hvordan dette kan kombineres med kulturminnevern.

I veilederen understrekes det også hvor viktig det er å få til brukermedvirkning. ■

Livsutfoldelse og læring for multifunksjonshemmede

Multifunksjonshemming. Fysiske funksjonsnedsettelse, mentale funksjonsnedsettelse. Mange, ofte progredierende. Har du det er det fort gjort å bli mørk til sinns. Tenke at dette blir bare verre, dette nytter det ikke å gjøre noe med.

Det finnes utvilsomt dem som tenker sånn. Men ikke de som har redigert og skrevet boken *Multifunksjonshemming. Livsutfoldelse og læring* (Universitetsforlaget). Deres utgangspunkt er at det er mulig å gjøre noe for å bedre hverdagene også for den som møter hver dag med en tyngre bagasje enn de fleste andre. Ja, mer enn *noe*. Mye. Mange kan gjøre mye.

Bokens redaktører er opptatt av menneskesyn: «Hvordan vi forstår, ser og hører det tilsynelatende 'hjelpeløse' mennesket vi har foran oss. Bokas kapitler

legger vekt på hvordan vi kan se bokas hovedpersoner som subjekter, som mennesker som kan uttrykke seg og la sin 'stemme' bli hørt.» skriver redaktørene i innledningen.

Om hvilke tanker som ligger bak arbeidet med boken skriver de også: «Det er i møtet mellom mennesker at mulighetene for livsutfoldelse og læring oppstår. Når denne boka handler nettopp om livsutfoldelse og læring, er det fordi disse to begrepene har et innhold som er positivt og viktig for å realisere et godt og meningsfullt liv. [...]

Et vesentlig poeng i boka er å synliggjøre læring og livsutfoldelse på tvers av alder og ulike livsarenaer. I boka beskrives

hverdagen sett fra familiens, barnehagens og skolens ståsted. Det samme gjelder bolig, avlastning og fritid.»

Turid Horgen, Knut Slåtta og Anita Gjermestad har redigert boken. Horgen er spesialist i pedagogisk-psykologisk rådgivning ved Torshov kompetansesenter, Knut Slåtta er psykologspesialist samme sted. Gjermestad er vernepleier med doktorgrad i spesialpedagogikk. Hun arbeider ved Diakonhjemmets høyskole i Rogaland.

Artikkelforfatterne har bakgrunn fra grunnskole, høyskoler, universitet, voksenopplæring, habiliteringstjenester, omsorgsinstitusjon og kompetansesenter.

De vanskelige overgangene

Livets overganger er spennende, for mange også vanskelige – ikke minst for mennesker med funksjonsnedsettelse.

Med økonomisk støtte fra Utdanningsdirektoratet har Norsk Forbund for Utviklingshemmede, NFU, fått laget et hefte på hundre sider i A4-format om overganger som har vært vellykkede. I *Elever med nedsatt funksjonsevne. Fokus på overganger mellom ulike skoleslag* lar journalist Bitten Munthe-Kaas oss få møte 12 barn og unge med nedsatt funksjonsevne,

deres familier og hjelpeapparatet rundt dem. Hun presenterer erfaringer andre kan lære av og få inspirasjon fra.

Heftet tar for seg fire overganger:

- fra barnehage til barneskole
- fra barneskole til ungdomsskole
- fra ungdomsskole til videregående skole

- fra videregående skole til arbeid/folkehøyskole.

*

Bestilling og mer informasjon:

Norsk Forbund for Utviklingshemmede, tlf. 22 39 60 50, e-post post@nfunorge.org

Overskudd og trivsel for alle

Helsedirektoratet har gitt ut heftet *Overskudd og trivsel for ALLE – eksempler på helsefremmende og forebyggende arbeid rettet mot barn og unge med funksjonsnedsettelse*. Det inneholder intervjuer og reportasjer fra kommuner og helseforetak som arbeider spesielt godt – og som kan være en inspirasjon for og gi ideer til andre. Store deler av landet er representert

– fra Kristiansand i sør til Hamnerfest i nord.

Teksten er skrevet av journalist Rune Andersen (som også er redaktør for Notabene).

Heftet kan lastes ned fra www.helsedirektoratet.no eller bestilles fra Helsedirektoratet v/Trykksakekspedisjonen, tlf. 24 16 33 68 (tirsdag og torsdag kl. 12-14), e-post: trykksak@helsedir.no Publikasjonsnummer IS-1886

Punktskriftens betydning

«Slipp skrivekløen løs! Send bidrag til jubileumsbok om punktskrift.»

Denne oppfordringen sendte Offentlig Utvalg for Blindeskrift ut høsten 2008. Resultatet ble boken *Louis Brailles punktskrift – enkel og genial, en artikkelsamling* (Licentia Forlag). Boken koster 250 kroner og kan bestilles i punktskrift fra kontor@punktskriftutvalget.no. Vanlig skrift: post@licentia.no

Nav ved et veiskille? Kanskje det, men omkamper er ikke veien å gå

Langt fra alt fungerer som det burde i Nav. Innkjøringsproblemene har vært mange og store. Det vet alle som har lest aviser, fulgt med på nettet eller hørt radio og sett fjernsyn de siste årene. Det samme fremgår av boken *Nav ved et veiskille. Organisasjonsendring som velferdsreform* (Gyldendal Akademisk).

Mange forskere har bidratt til boken, som er redigert av Tone Alm Andreassen og Knut Fossetøl, begge seniorforskere ved Arbeidsforskningsinstituttet, Afi.

Men om problemene – eller utfordringene som det heter i moderne norsk – fortsatt er mange, er ikke løsningen å snu alt opp ned og begynne på nytt, understrekte Fossetøl da Gyldendal presenterte boken på et seminar 20. januar:

– Omkamper er ikke veien å gå. Svaret er ikke å pålegge kontorene nye oppgaver. Politikerne må holde fingrene av fatet i en periode, sa han.

I bokens siste kapittel oppsummerer redaktørene de ti foregående, der mange sider av Navs virksomhet blir gjennomgått. I denne omtalen konsentrerer vi oss om det som spesielt gjelder mennesker med funksjonsnedsettelse.

Alm Andreassen og Fossetøl skriver at for Nav-kontorene vil det være utfordrende å gi helhetlig bistand til mennesker med langvarige helseproblemer og funksjonsnedsettelse:

«For det første må de få til koordinert innsats mellom ulike deler av NAV-systemet – NAV-kontorer og hjelpemiddelfor-midlingen – mellom NAV-kontorer og kommunens pleie- og omsorgstjenester og

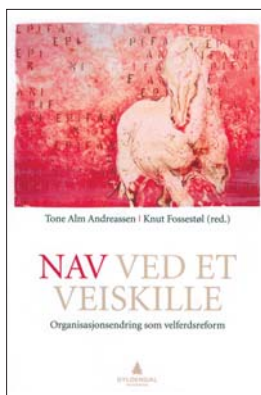
helse- og rehabiliteringstjenester.

For det andre må NAV-kontorene gå i dialog med arbeidsgiverne, for mye vil avhenge av arbeidsgivernes rekrutterings- og ivare-takelsespolitikk. Mennesker med langvarige helseproblemer og funksjonsnedsettelse trenger bistand bygget på kompetanse om arbeidslivet, om ulike funksjonsnedsettelse og tilretteleggingsmuligheter. De trenger et NAV-kontor som kan fungere som døråpner inn til arbeidsgivere som er skeptiske til funksjonshemmedes arbeidskapasitet, eller opplever et sterkere ansvar for dem som allerede er ansatte, enn dem som står utenfor.»

I et kapittel sosiolog og forsker Ingebjørg Skarpaas ved Afi har skrevet kommer tre kvinner og én mann med funksjonsnedsettelse til orde.

Arvid, som ble utsatt for en ulykke og til daglig brukte manuell rullestol: – Jeg hadde vel i starten behov for en ca. 50 ting fra Hjelpemiddelsentralen. En tredjedel kom innen en viss rimelighet når det gjaldt tid, en tredjedel var feil, og en tredjedel kom aldri.

Frøydis med multipel sklerose, MS: – Det har blitt mer og mer byråkratisk. Alt skulle jo gå elektronisk, og man skulle

bare gå til hvem som helst, så skulle de ha tilgang til all mulig informasjon. Men så opplever jeg stadig det motsatte, at det er jeg som blir dyttet på en bunke med skje-maer og papirer. Jeg vet knapt lenger hvem jeg skal henvende meg til, og det har aldri vært så masse papir som nå. Det er dobbelt så mye, det har blitt mye verre etter Nav!

Ulla med multipel sklerose, MS: – Hvorfor måtte jeg gjennom alle disse elementære grunnskolekursene på Nav. Hvorfor er det ingen tilbud som er mer strømlinjeformet til oss. Det er så vanskelig å få konkrete jobber! Alt handler om prosjektkurs og tiltak,

Vilde med multipel sklerose, MS: – Nederlagsfølelsen bare vokser ved å bli satt i samme bås som rusmiddelmissbrukere. [...] Det har ikke skjedd noen ting etter reformen, annet enn at jeg er tvunget til å gå på flere møter. Nav vil aldri kunne få den spisskompetansen som trengs for mitt tilfelle. Det er andre, mer kompetente aktører som må påta seg oppgavene i forhold til arbeidslivet. Nav kan ikke gjøre noe for min gruppe, deres kompetanse er tilpasset et annet nivå.

*

Siden plassen er begrenset og jeg er i det vennlige hjørnet, skriver jeg ikke noe om språket i *NAV ved et veiskille*.

RA.

Har fulgt 18 Nav-kontorer i to år

NAV ved et veiskille er vokst ut av en forskningsbasert evaluering av Nav-reformen, organisert i regi av Norges forskningsråd. Arbeidsforskningsinstituttet, Afi, studerer i samarbeid med Fafo og Høyskolen i Vestfold den lokale iverksettingen av Nav-reformen.

Det mest omfattende datamaterialet er hentet fra kvalitative casestudier om

utviklingen av 18 Nav-kontorer. Kontorene er fulgt gjennom tre intervju-runder over en toårsperiode – i alt 30 intervjuer for hvert av kontorene.

Datamaterialet består også av to spørreskjemaundersøkelser fra to utvalg Nav-kontorer med to ulike startstidspunkter. Både ledere og vanlig ansatte besvarte spørreskjemaene.

Forfatterne

NAV ved et veiskille består av 11 kapitler skrevet av:

Rolf K. Andersen

Tone Alm Andreassen

Annett Arntzen

Knut Fossetøl

Jens B. Grøgaard

Lars Klemsdal

Kristin Reichborn-Kjennerud

Angelika Schafft

Ingebjørg Skarpaas

Sol Skinnarland

Øystein Spjelkavik

Trine Løvold Syversen.

Å jobbe eller ikke jobbe

I høst ble det nedsatt to utvalg som skulle gi innspill til arbeidsministerens strategi for at flere funksjonshemmede kunne komme i arbeid. Statens råd for likestilling av funksjonshemmede har vært representert i både Brukerpanelet – der Thyra Kirknes var leder, og i Erfarings- og idépanelet, der Ingrid Ihme var medlem.

Arbeidet panelene bidrar til er viktig. Arbeidskraftundersøkelsen fra 2. kvartal 2010 viser at yrkesdeltakelsen blant personer med funksjonsnedsettelse var 46 prosent for menn og 42 prosent for kvinner. I hele befolkningen var andelene henholdsvis 77 og 72 prosent. Av de 323 000 ikke-sysselsatte funksjonshemmede var det om lag 78 000, eller 24 prosent, som oppga at de ønsket arbeid. Av disse igjen var 20 000 aktive arbeidssøkere og tilgjengelige for arbeidsmarkedet. Det tilsvarer befolkningen i en middels stor norsk by.

Regjeringen vil med sin sysselsettingsstrategi finne ut både hvorfor disse forskjellene oppstår, og hvilke tiltak som hjelper og kan iversettes.

Det er gledelig å se at begge panelene påpeker flere departementers ansvar. De går likevel ikke så bredt ut som rådet gjorde, da vi rett før jul i 2008 sendte brev til 8 departementer og utfordret dem på deres ansvar for å bidra til at flere funksjonshemmede kommer i arbeid. Responsen var den gang ikke så entusiastisk som rådet kunne ønske, men vi ser nå at stadig flere departement innser og tar sitt ansvar. Dette må følges opp, departementene må ansvarliggjøres både som premissleverandører og aktører (arbeidsgivere). Videre må arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene trekkes inn og ansvarliggjøres i forhold til tiltak og måloppnåelse. Kommunene og KS har her en sentral rolle både som arbeidsgiver og tjenesteleverandør. Sist, men ikke minst: NAV er den sentrale aktøren for oppfølging av arbeidssøkere og iverksetting av tiltak.

Rådet har gjennom hele rådsperioden hatt arbeid som et perspektiv, uansett hvilket tema som har vært behandlet. Dette har vært særlig understreket i saker som gjelder tilgang på utdanning, transport og kommunale tjenester, i tillegg til Arbeidsdepartementets ansvarsområder.

Problemet med politikken for funksjonshemmede er at alle er enige, men det er vanskelig å få noe gjort. Og når alle er enige, er det også vanskelig å protestere på at ingenting blir gjort, for alle vil så gjerne, om det bare ikke var for ... Derfor er den statusen sysselsettingsstrategien får viktig.

Rådet mener at strategien må forankres bredt gjennom tverrpolitisk enighet om vedtak. Strategien må ha gyldighet over flere stortingsperioder for å vare lenge nok til å ha effekt. Ikke minst må den bygge på tverrdepartementalt samarbeid for å få tiltak til å henge sammen, noe som er nødvendig for å få jobben gjort.

Den beste måte å sikre dette på, er å forankre strategien i en stortingsmelding. Målet er likevel ikke nådd da, for som engelskmennene sier: «the proof of the pudding lies in the eating». Og spisingen – den skjer i arbeidslivet.

*Henning Aanes, leder
Statens råd for likestilling
av funksjonshemmede*